

Rak ima dva izhoda. Gre lahko tja in stori zase še marsikaj, preden se vda; stopi pa lahko tudi k telefonu — besedo senzalu, da mu ta trenutek kupi Moranove delnice, ki so napródaj —

Moran (plane): Niso napródaj! Vrnite mi moje, to je nasilje, to je rop ...

Rak: Počasi, gospod! — Prepozno je. — Previdnost mi je narekovala, da sem usodo papirjev zvezal z borzo. In v tem momentu so mogoče že moji, da, kupljeni za pošteno, z Vami dogovorjeno ceno. — V tem momentu se Vam ni treba več bati one armade za zidom, ž njo imam opraviti le jaz, edini jaz. (*Se zravna.*) Gospoda, stvar je pojasnjena, vse breme je na meni (*s pogledom v ozadje*), če hočete mir, izvolite v paviljon, kajti — prihajajo. (*Iz fabrike se pliva množica proti gostilni.*)

Lija (ob očetu, ki se bori za sapo): Gospod sodnik, vi poznate pravico: Povejte, ali se je tu zgodila nepoštenost?

Moran (pretrgano): Rop — preprečim (*po-konci*), kje je telefon?

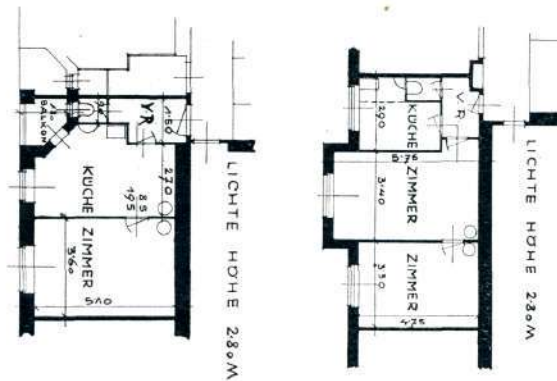
Rak: Tam notri (*kaže v paviljon*); ali ono o ropu, ta beseda, javno izrečena ...

Vojka (odpre vrata v paviljon): Naglo, gospoda, so že tu! (*Na vrt so prišle prve gruče delavcev s klici: Proč z Rakom, doli, škarje, delo nam dajte, dajte nam kruha, živijo Plevnar! — Gospoda se umakne v paviljon. — Vrt se napolni z delavci, ki razvneli govorijo glasno in vsevprek. Eden zadnjih pride Plevnar; z nasmehom na licu se ustavi sredi vrta.*)

8. prizor:

Plevnar, delavec

Plevnar (ko ga delavci opazijo, se čujejo klici: Vse naj pove! Nismo slišali! — Naj se razkrije, naj govori! Živijo naš vodnik! — Vmes tudi žvižgi. — Plevnar stopi na stopnico pri verandi in gleda v delavce. Dvigne roko, na kar nastane mir): Delavci! — Tam ni bilo časa, da vam vse razložim, bili so, ki so me prepili. Oni, ki hočejo, naj zvedo. — Pred vami stoji dolžnik, da poravnava svoj dolg — (*Iz ozadja: Z besedami! — Spreddaj: Mir! Pustite ga, da govori!*) Gledam vas in vaši upadli obrazi me obtožujejo. Tri tedne ste vzdržali, priklenjeni na moje nasvete, hranjeni od upa na zmago. (*Klici: Četrty teden si nas izdal! — Drugi klici: Mir! Naj govori, zaupamo!*) Četrty teden pa se je tik pred zmago pojavilo nekaj, na kar nisem bil pripravljen: Približal sem se nasprotniku, da vidim, kako dolgo še — in tu me je obšel strah. Rečem vam, da se je zvijal pred menoj oslavljen, pol mrtev — in iz okrvavljenih oči je sijala blazna resnica: Še nekaj dni boja, pa ne bo več kruha, ne zanj, ne za vas. Tako je. Dolgi boj je sovražniku odtujil vse zaveznike — še nekaj dni in mi bi zmagali, a plen bi bil — pogorišče. Da jasno povem: Fabrika je v štrajku, ki mu ni bilo videti konca in rezultatov, dan za dnem izgubljala naročnike, ki so se naveličani obrnili drugam. Posledice so bile na dlani: V nekaj dneh bi mogla sprejeti komaj še četrtyino prejš-

Dunajski stanovanjski tipi

njih delavcev — a tri četrtyine, tisoč ljudi, s čim té nasititi? — Kot nor sem bežal pred to prikaznijo, se obotavljal, mislil, ugibal, ni bilo izhoda. Tako sem sedel in vam napisal: Pojdite na delo! (*Klici: Na delo, na delo!*) — *Iz ozadja: Proč z Judežem, doli, izdajavec!*) To je bilo prvo. — Radoveden, kako bo nasprotnik sprejel ponujeno roko, sem sinoči stopil drugič predenj: Kaj nam daš za to, da smo te rešili? — Že je bil od veselja, nenadnega veselja pri volji, da primakne, kar se oglasi njegov zoprni tovariš, pa ga šunta: Ne daj jim ničesar! — Prigovarjam, apeliram, svetujem — zastonj. Grdoba se je napihnila od samogoltnosti, nevoščljivosti, novih moči — in pokazala stare zobé. Pa sem si rekel: Izženimo iz nje še tega hudiča — da bo zopet človeku podobna. Odtod moja beseda, ki ste jo maloprej z odobravanjem (*klic: Nikoli! — Drugi: Ven z onimi, ki drugače mislijo, ven z zgagarji!* — *Prerivanje v ozadju*) sprejeli. Na delo gremo, ali prej mora iz fabrike tisti, ki pije kri njej in nam, odleti naj na smetišče ... (*Klici: Doli, Rak! Proč z rabljem! — Spet drugi: Na gnoj ž njim, ven s Plevnarjem!*) To je vse. Eno popoldne smo jim dali časa, da premislijo in sklenejo. Če odklonijo, slabo za nas: Pojutrišnjem poginemo! A slabše zanje: Jutri jih je konec! (*Klici: Tako je! Dobro nas vodi! Za njim do zmage! — Iz ozadja: V smrt nas vodi, slišali ste, v smrt! Doli, Plevnar!*) Zda j sodite in obsodite. Tu sem in tega mesta ne zapustim, dokler ... (*Vrišč v ozadju. Nekateri začenjajo, grozeč, odhajati v ozadju na desno.*) Je pa stvar, ki mi skrbi in žalost zadaja. Ko bi tega, le ko bi tega ne bilo! Le eno, le eno mi pojasnite! Kje je oni, moj najzvestejši, kje je Tilen Ručigaj? — Ako si navzoč, Tilen, stopi bliže! — Če te ni, pošlji zastopnika, da mi dá glas o tebi, kajti tvoj molk me duši. (*Gleda po delavcih. V ospredju tiho, v ozadju mrmranje, vmes edini klic: Ručigaj pozdravlja! — V ozadju krohot. Plevnar stopi v sredo med delavce, ki mu viharno kličejo: Naš je, živijo Plevnar, vodi nas! — Spet drugi: Kje je kruh, kje denar, kje zaslužek, proč z izdajavci! — Plevnar vpije:*) Še enkrat me ubogajte in domov pojdite, k ženam, k otrokom! Povejte jim, povejte jim, da jim Plevnar dá jutri, že jutri kruha in vsega. Domov, pravim, mirno in pametno! (*Klici:*